

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОСТІ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ: ВИКЛИКИ ЕКОНОМІЧНОГО І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО РОЗВИТКУ

І. Ю. Гузенко, к. е. н., старший науковий співробітник, iguzenko1@gmail.com

Стаття присвячена дослідженню ролі інституту державності в науково-технічному розвитку та розбудові інноваційно-зорієнтованої економіки. В основу дослідження покладено гіпотезу про зумовленість інституту державності соціальними (зокрема економічними) суперечностями, які визначено як рушійні сили та дуальні «механізми» економічної еволюції. Виокремлено основні джерела даних суперечностей: природне середовище, поділ праці, конкуренція, цінності. Окремо розглянуто питання співвідношення економічних та політичних чинників науково-технічного розвитку й основні напрямки державної політики в галузі розбудови інноваційно-зорієнтованої економіки за умов глобалізації.

Ключові слова: держава, державна економічна політика, соціальні суперечності, міжнародні відносини, зовнішньоекономічна діяльність, інноваційний розвиток, науково-технологічний прогрес.

Постановка проблеми. Історичні зміни типів суспільств, технологічних укладів та економічних систем за умов поглиблення глобальної конкуренції, знову актуалізують питання ролі держави в розвитку економіки засобами науково-технічної політики. Йдеться про пошук та обґрунтування нової ролі традиційної, тобто історично укоріненої та апробованої, інституції державності в розбудові інноваційно-орієнтованої економіки. Подібне завдання передбачає порушення досить широкого кола питань, пов'язаних із походженням та соціальним призначенням зазначеної інституції; співвідношенням політичних, економічних, соціокультурних чинників економічного та науково-технічного прогресу; розробкою засад державної політики в галузі формування інноваційно-орієнтованої економіки.

Дослідження зазначених вище питань вимагає комплексного та інтердисциплінарного теоретико-методологічного підходу, що поєднує як неокласичні теорії та циклічні теорії економічного розвитку власне економічної науки, так і загально-соціологічні (парсоніанські, веберівські, марксистські, позитивістські, цивілізаційні) парадигми, а також пізнавальні схеми теорії міжнародних відносин (класична геополітика, валлерстайнівський неомарксизм, теорія комплексної взаємозалежності). Над створенням нових варіантів міждисциплінарної методології сьогодні працюють такі українські дослідники, як Ю. І. Пилипенко (створення

динамічної версії структурно-функціонального підходу щодо аналізу технологічної структури суспільства) [1,2], Г. М. Пилипенко (розробка методології системного інтегралізму та її застосування до дослідження різних сфер функціонування суспільства, в тому числі й до інноваційного розвитку) [3–5], В. М. Тарасевич (обґрунтування економічної універсуміки як підґрунтя дослідження інституціональної еволюції) [6] та інші.

Попри доволі глибоку розробленість проблематики інноваційного розвитку, очевидно залишається відсутність цілісної методології та інтегральної теорії щодо ролі держави в науково-технічному прогресі та розбудові інноваційно-орієнтованої економіки. Слід зауважити, що на теренах української науки починає поступово оформлюватися сфера досліджень, пов'язана з вивченням суспільної ролі держави (див., напр. [3; 7–9]). Це є відображенням гострої необхідності проведення досліджень вкрай суперечливої взаємодії держави та суспільства в період трансформаційних змін в Україні. Сьогодні, вкрай важливою метою теоретико-методологічного пошуку в сфері економічної теорії й політичної економії є формування комплексних засад дослідження тріади «державна політика – інноваційна економіка – науково-технічний прогрес». Мова йде про формування комплексних методологій та виокремлення комплексних предметів їх (методологій) залучення.

Формулювання мети статті. Метою даної роботи є визначення суспільної ролі інституту держави в науково-технічному розвитку та розбудові інноваційно-зорієнтованої економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Держава була й залишається унікальним соціальним інститутом, котрий супроводжує людство протягом всієї його історії. Впродовж тисячоліть інституція державності набувала різних історичних форм, однак суспільно-політичне призначення її залишалось незмінним – підтримання миру й порядку, забезпечення стабільності й розвитку, надання захисту й сприяння конструктивній суспільній діяльності. Передусім, держава є інституційним засобом гарантування безпеки, тобто засобом подолання базових соціальних загроз, що неминуче існують в житті будь-якого суспільства. Останнє, своєю структурою і функціонуванням, генерує загрози, які можуть вважатися неминучим результатом суспільного життя. Об'єднуючись в соціуми аби уникнути природних загроз, люди створюють новий їх тип – загрози суто соціальні, зумовлені як відносинами всередині суспільств, так і між ними. Водночас, слід зауважити, що природно-середовищні фактори також відіграють свою роль в утворенні й розвитку держав. Проте, що більшим і комплекснішим є суспільство, то дія цих факторів соціально опосередкованіша, тобто менше вони постають у своїй безпосередності.

Разом із плином історичного часу, взаємодія з природним довкіллям дедалі більше опосередковувалась взаємодією соціальною, тобто суспільство й держава «вросли» у природне середовище, перетворюючи його на відповідну собі геополітичну й гео економічну сферу [10, с. 90, 101, 103]. Паралельно відбувалося освоєння цього середовища як засобами технологічної та економічної діяльності, так і засобами культурних символів, коли природа ставала відображенням відносин суспільних [11, с.50]. У великих, складних і розвинених суспільствах тією підсистемою, що відповідає за безпосередню взаємодію соціуму з природним середовищем є економіка, адже саме завдяки економічній діяльності об'єктам природи надається споживча форма, й вони стають при-

датними для споживання. В результаті цієї діяльності, колись цілковито позасоціальні об'єкти, «отримують вартість» – споживчу, оскільки вони задовольняють певні потреби, та мінову, оскільки на їх перетворення в предмети споживання витрачено відповідний обсяг суспільно необхідної праці. Тож економіка «соціалізує» природні ресурси, робить їх «вартісними», перетворює як на причину об'єднання людських зусиль, так і причину розбратів.

Попри всі визначення людини як істоти винятково соціальної, суспільство не може вважатися абсолютним благом, оскільки само створює загрози. Держава є неминучою і необхідною відповіддю суспільства на ті загрози, котрі воно у собі несе й генерує. Тому навіть в додержавних соціумах інститут державності вже потенційно присутній, актуалізуючись разом із кількісним зростанням та якісним ускладненням суспільного життя. Ступінь загрози, який містить у собі це життя визначається його обсягом і складністю. Інакше кажучи, що більші кількісні параметри соціуму та комплексніші його якісно-структурні характеристики, то більше небезпек воно генерує у собі та у відносинах з іншими соціумами. Тож поява великих суспільств є передвісником великих бід – воєн (міжнародних чи класових), конфліктів (інтересів чи цінностей), криз (економічних чи моральних). Малі первісні суспільства були вкрай залежні від природного середовища та потребували високого рівня внутрішньої солідарності, що зводило до мінімуму загрози внутрішніх конфліктів. Війни ж між такими суспільствами також не могли бути занадто масштабними й кривавими, оскільки вони просто не мали ресурсів для великих конфліктів, берегли своїх членів та були суттєво територіально віддаленими, здебільшого навіть не знаючи про існування одне одного.

Суспільне життя породжує кризи й конфлікти та вирішує їх інституційним засобом держави. Це життя сповнене суперечностей і живиться ними – вони водночас і причини занепаду, і причини розвитку. Подібна дуальність є результатом дуальної ж будови самої суперечності, яка постає динамічним поєднанням цілісності та протистояння, єдності й протистояння, тобто єдністю

в протиборстві. Інакше кажучи, суперечність є «грою» протилежностей – їх циклічним чергуванням і взаємоперетворенням. Соціальні (зокрема економічні) суперечності породжуються й підтримуються самою будовою суспільства, котре постає поєднанням у різних пропорціях протиборства і співпраці, конкуренції і кооперації, конфлікту і діалогу. Соціальна еволюція, під кутом зору суперечностей, може розглядатися як діалектична взаємодія диференціації й інтеграції, коли поглиблення першої неминуче призводить до відповідного поглиблення другої. Економічною ілюстрацією діє цієї базової суперечності є еволюція поділу праці, в процесі якої зростаюча спеціалізація суб'єктів економічних відносин вимагає їх тіснішого інтегрування.

Соціальні (зокрема економічні) суперечності, виконуючи своє «рушійне» призначення, тобто постаючи джерелом суспільної динаміки, спричиняють не лише розвиток, але й руйнацію. Кожна така суперечність є динамічною рівновагою двох протилежних елементів – елементу єдності й елементу розбрату. Тимчасова перевага першого елементу зберігає цілісність соціальної системи, а другого може призвести до її розпаду. Однак, спричинена дією суперечності руйнація має зазвичай конструктивний характер, призводячи до появи нових суспільних форм. І саме про таку творчу руйнацію зауважував у свій час Й. Шумпетер, розмірковуючи над природою економічного циклізму. Цей великий економіст та видатний консервативний мислитель уявляв економічний розвиток послідовністю зростаючих пульсацій, які обумовлені поширенням відповідних кластерів взаємопов'язаних інновацій. Остання ж в тлумаченнях Й. Шумпетера визначалась потрійним чинником як: запровадження нового методу виробництва, формування нових ринків, постачання на ринок нових продуктів [12]. Уявлення про економічний циклізм як послідовність змін і поширення техніко-економічних парадигм належить К. Перес [13]. Роль технологічних чинників циклічної динаміки економіки наголошують також Р. Солоу [14]. Технологічний детермінізм у витлумаченні економічних циклів дає можливість виробити їх комплексне бачення, як

послідовного в часі поєднання (констеляції) сегментів економіки, політики, культури у різних пропорціях в рамках кожного окремого циклу. Інакше кажучи, припущення щодо позаекономічного походження економічних циклів сприяє виробленню об'єктивного погляду на увесь економічний циклізм.

Циклічний характер соціальних процесів також може пояснюватися дією суперечностей, чергуванням (діалектичною взаємодією) їх протилежних елементів. Уявлення М. Кондратьєва щодо тривалих економічних циклів слугують підтвердженням ідеї про соціальну суперечність як рушійну силу суспільної динаміки, котра не лише цю динаміку спричиняє, але й надає їй форми. На його думку, джерелом циклічної динаміки економіки є суперечність «накопичення/розпорошення» [15, с. 218–226]. Так, згідно теоретичних уявлень цього видатного вченого, в основі економічних циклів перебуває чергування протилежних процесів накопичення (на стадії піднесення) й розпорошення (на стадії спаду) капіталів. Ім. Валлерстайн стверджує, що один з найефективніших способів пізнання в суспільних, і зокрема економічних, науках передбачає пошук і формулювання визначальної суперечності [16, с.189]. Подібною суперечністю для міжнародних відносин постає їх структурний поділ на світ-системне ядро, напівпериферію, периферію.

Економіка, як і решта підсистем системи соціальної, може розглядатися під кутом зору суперечностей – рушійних сил і дуальних «механізмів розвитку» соціальних відносин. Існує декілька джерел, і відповідних критеріїв класифікації, економічних суперечностей. Варто виокремлювати чотири таких джерела: природне середовище, поділ праці, конкуренція, цінності (цивілізаційні, етичні, ідеологічні).

Першим джерелом є власне природа – цей основний об'єкт економічної діяльності, що робить економіку настільки близькою, якщо не спорідненою, з екологічною та технологічною сферами. Йдеться про суперечність між природною та соціальною царинами, яка проектується і в сферу економіки. Різні економічні системи (зокрема національні) можуть мати різний обсяг природ-

них ресурсів та різне гео економічне розташування. В разі, якщо ресурсна база завузька, тобто існує суперечність між економічними потребами й ресурсним потенціалом, то очевидними стають два основні варіанти вирішення цієї суперечності в рамках відповідних моделей економічної і зовнішньоекономічної діяльності: побудова зорієнтованої на експорт і прискорений науково-технічний та інноваційний розвиток динамічної ринкової економіки, або ж побудова централізованої, мобілізаційної, планової економічної системи, в якій держава здійснює жорсткий контроль за розподілом природних ресурсів, а прибутки від експорту використовуються переважно з метою імпорту тих природних ресурсів, яких цій економічній системі бракує. Економічні суперечності можуть генеруватися й особливостями гео економічного розташування певної національної економіки. Так, економічний потенціал країни та потреби її подальшого економічного зростання можуть прийти в суперечність з континентальним чи морським характером цієї країни або ж іншими особливостями її географічного становища. Всі ці суперечності знаходять свій прояв на міжнародній арені – в конкуренції держав за ресурси чи протистоянні морських і континентальних держав.

Другим важливим джерелом економічних суперечностей є поділ праці – ця корінна властивість більшості економічних систем. Відомими віддавна є суперечності між скотарем-кочівником та осілим землеробом, промисловим робітником і селянином, людиною інтелектуальної праці й людиною праці фізичної, тобто суперечності між різними сегментами системи поділу праці та відповідними економічними й технологічними укладами. Останні особливо важливі, адже саме науково-технічний прогрес постає одним з основних факторів розвитку поділу праці, спричиняючи до появи нових сегментів та відповідно нових суперечностей в рамках його (поділу праці) системи. Показовим проявом саме цього різновиду економічних суперечностей є протистояння різних технологічних укладів. Крім того, проявом, зумовленої поділом праці, економічної суперечності може вважатися суперечність між сировинними та аграрними й ви-

сокотехнологічними та промисловими економіками, що впливає з диспропорцій міжнародного поділу праці й здебільшого є тією межею, яка відокремлює бідні країни від країн багатих.

Третім джерелом економічних суперечностей постає конкуренція – цей базовий регуляторний, впорядкувальний і селективний механізм економічної взаємодії. Результатом дії зазначеного механізму слід вважати нерівномірний розподіл багатств та відповідну йому структуру стратифікації. Конкуренція може визначатися як змагання, тобто ненасильницька боротьба, показником перемоги в якому є більший обсяг багатств у розпорядженні суб'єкта економічних відносин і відповідно вищий статус в рамках стратифікаційної ієрархії. Тому й економічні суперечності, що пов'язані з бідністю, відсталістю й залежністю, переважно зумовлюються саме дією конкурентних механізмів. Теоретичними ілюстраціями прояву цих суперечностей на міжнародній арені слід вважати відомий поділ на розвинені країни й країни, що розвиваються; Перший, Другий і Третій світи; світ-системне ядро, напівпериферію і периферію; «золотий мільярд» та решту.

Четвертим джерелом економічних суперечностей є ціннісна сфера – царина цивілізаційних, етичних, ідеологічних поділів. Цінності також детермінують економічну поведінку, а різні цивілізаційні, етичні, ідеологічні системи по різному її визначають, спричиняючи відповідні суперечності у, здавалося б, цілковито позаідеологічній сфері економіки. Проявом цих суперечностей на міжнародній арені слід вважати: в минулі часи – протистояння «єврейського» (за В. Зомбартом) і «протестантського» (за М. Вебером) капіталізмів; за часів «Холодної війни» – протистояння планового і ринкового господарств; нині – протистояння різних цивілізаційних економічних укладів (наприклад «ісламської» і «західної» економічних моделей) та різних ідеологій економічної діяльності (наприклад націоналізму й глобалізму чи протекціонізму й лібералізму).

Держава є соціальним інститутом, що виростає із соціальних суперечностей, слугуючи засобом їх вирішення. Все це стосу-

ється й суперечностей економічних, оскільки економічна функція держави одна з ключових. Таким чином, держава покликана: по-перше, успішно реалізувати своє гео-економічне розташування та компенсувати відповідною стратегією розвитку брак природних ресурсів або ж використати їх надлишок на користь власного суспільства, здійснюючи ефективні торговельні стратегії; по-друге, «завоювати» максимально сприятливе місце в міжнародному поділі праці шляхом запровадження ефективних стратегій науково-технічного та інноваційного розвитку; по-третє, забезпечити максимально високу конкурентоздатність національної економіки задля здобуття максимально високого щабля в глобальній стратифікаційній ієрархії; по-четверте, виробити ціннісні (ідеологічні) засади економічного розвитку, що оптимально поєднують цивілізаційну специфіку та економічний націоналізм (протекціонізм) з ціннісними викликами глобалізації й регіоналізації.

Характер співвідношення політичних та економічних вимірів і факторів суспільного життя є однією з ключових проблем суспільних наук, яка має чимало окремих вирішень і жодного остаточного. Власне суспільство є складною системною будовою або ж структурним поєднанням підсистем – економіко-технологічної, політико-правової, культурно-цивілізаційної. Кожна з цих підсистем виконує свою життєво важливу функцію, підтримуючи загальну цілісність системи соціальної. Економіка забезпечує виживання суспільства шляхом споживчої трансформації природних ресурсів – надає цим ресурсам придатної для споживання форми (в процесі виробництва) та розподіляє і перерозподіляє їх (в процесі обміну). Таким чином, економічні відносини спрямовані на пристосування суспільства до природного середовища (на низьких рівнях технологічного розвитку), або ж на пристосування цього середовища до суспільних потреб (на вищих рівнях технологічного розвитку). Тож економіка, за своєю сутністю, є адаптивною і залежною від технологічної складової, яка й визначає трансформаційну спроможність власне економічної системи. Політика покликана забезпечити спільну діяльність задля досягнення спільних цілей,

передовсім керуючись цінністю «порядку». Таким чином, політична діяльність за своєю сутністю є мобілізаційною та доцільною, тобто спрямованою на досягнення загальних суспільних цілей шляхом мобілізації суспільних ресурсів. Нарешті, культурна підсистема надає поведінкові зразки й зразки оцінювальні, формуючи загальні правила соціальної поведінки та критерії її оцінки [17].

Співіснування в рамках соціальної системи цих трьох життєво важливих для її виживання підсистем неминуче породжує проблематику пріоритетності, тобто породжує питання щодо того, яка ж з них визначальна. У вирішенні зазначеної проблеми, що до речі має не лише теоретичне, але й суто прикладне значення, чимало залежить від методологічної установки. Так, економічний детермініст (зокрема марксист) стверджуватиме, що економічні процеси визначають решту, оскільки стосуються базових умов людського існування. Натомість, детермініст політичний (наприклад представник школи «політичного реалізму») доводитиме, що без порядку, організації, дотримання правил жодне суспільство не проіснує тривалий історичний час, навіть маючи найпотужніший економіко-технологічний базис. Прихильник же цивілізаційного бачення вважатиме суспільне життя цілковито («згори до низу») детермінованим ціннісними системи, що становлять базовий елемент будь-якої цивілізації. Розмаїття методологічних підходів пояснюється сутнісним плюралізмом наукового мислення, необхідністю вироблення й співіснування в його рамках різних кутів зору, що має забезпечити максимальну об'єктивність цього мислення та зберегти альтернативні шляхи пошуку істини, які можуть реактуалізуватися у процесі розгорнення такого пошуку.

В цілому ж, економічні потреби, політичні інтереси, цивілізаційні цінності однаково визначають соціальне буття, постаючи його рівнозначними факторами, що спроможні діяти як разом, так й окремо. Вочевидь, вирізняються замкнені (ізольовані) та перехресні (комбіновані) соціальні взаємодії. В першому випадку, йдеться про такі взаємодії, у яких політичні наслідки зумовлюються політичними причинами, еконо-

мічні – економічними, культурно-цивілізаційні – культурно-цивілізаційними. Подібних замкнених соціальних взаємодій не так вже й багато. Натомість переважають саме комбіновані взаємодії, в рамках яких політичні події викликаються до життя дією економічних чинників, а економічні – дією культурно-цивілізаційних або політичних. Історія знала чимало випадків падіння цивілізацій внаслідок економічної деградації, економічної деградації зумовленої політичним розбратом, політичного розбрату викликаного моральним розпадом та «знеціненням цінностей». Теоретично, існує безліч таких комбінацій, що мають цілком достатньо конкретно-історичних ілюстрацій і втілень. Проте, більшість з них свідчать на користь складної і багатомірної, а не одномірної-лінійної взаємодії. Так, війна між державами, як явище міжнародної політики, може виникнути на пікові економічного зростання, призвівши до занепаду економіки та зумовлених ним революційних подій (власне саме це й трапилось в контексті Першої світової війни). Тож маємо яскравий приклад взаємозумовленості, а не односторонньої детермінованості, політичної та економічної сфер.

Взаємозв'язок політичних й економічних факторів соціальної еволюції, як і зумовленість політичних протестів та революцій економічними кризами, особливо простежується в циклічності процесів економіки. Так, на думку М. Кондратьєва, війни та соціальні потрясіння включені до ритмів економічного розвитку, постаючи проявами цього розвитку. Однак, виникнувши й увійшовши до історії, ці війни й потрясіння вже самі спрацьовують як чинники поступу економіки – джерела пертурбації, що визначає темп і спрямування економічної динаміки. Таким чином, маємо зразок поміркованого економічного детермінізму, згідно з яким політична подія є продуктом економіки, однак, після свого виникнення, вона здійснює зворотний вплив на перебіг економічних процесів, перетворюючись на невід'ємний елемент ритмічної динаміки цих процесів. Показовою є також думка М. Кондратьєва стосовно того, що найбільші соціальні потрясіння й війни трапляються саме у фазі піднесення тривалого економічного циклу –

«періоду підвищення кон'юнктури» та «періоду бурхливого натиску нових господарських сил» [15; с.211].

П. Сорокін є іншим класиком суспільної думки, котрий здійснив спробу виробити цілісний погляд на взаємозв'язок політики й економіки в рамках циклічної динаміки останньої. У своїй теорії флуктуації економічних стратифікаційних профілів він говорить про історичну боротьбу між силами економічної стратифікації та силами «вирівнювання». Перші, на його думку, діють постійно й невинно. Натомість другим властива стихійність, імпульсивність, спорадичність. Показовою є переконаність П. Сорокіна в тому, що економічні процеси, «залишені самі на себе», неминуче призведуть до зростання нерівності й підвищення профілю економічної стратифікації [18; с.334]. Ці процеси потребують політичного втручання задля радикального перерозподілу і започаткування нового циклу економічної еволюції. Інакше кажучи, економіка потребує політики як джерела стимулюючих стресів, оновлюючих імпульсів, «творчої руйнації».

Висновки. Важлива (подекуди – вирішальна) роль політичних факторів у економічних процесах добре відома. Вона неодноразово наголошувалася в рамках, нині дещо удругорядненого, політ-економічного дискурсу. Основним засобом впливу політики на економіку був і залишається інститут державності. Йдеться про історичний, тобто укорінений в історії людства та багаторазово нею апробований, політичний інститут, наділений визначальними економічними функціями. З одного боку, мова йде про одну з найдавніших інституцій, яка доволі часто слугує критерієм розокремлення історії й праісторії. З іншого боку, ця інституція спроможна виконувати, і зазвичай виконує, суто інноваційні функції, постаючи знаряддям прогресу, в тому числі науково-технічного. Економічна політика держави, особливо на перехідних історичних етапах, має вирішальне значення для розвитку економіки, перевершуючи, навіть, значення внутрішніх (суто економічних) чинників. Дії цих чинників вочевидь недостатньо для забезпечення успішного, передусім під кутом зору міжнародної конкуренції, науково-

технічного прогресу. Тут вкрай потрібною є відповідна державна політика – система адміністративних заходів, законодавчих норм, стратегічних принципів. Перехід від індустріального до постіндустріального суспільств, зміна технологічних укладів та економічних систем, подальший глобалізаційний поступ висувають перед інституцією державності нові історичні завдання, передусім, в галузі науково-технічного розвитку. Мова йде про творення нової постіндустріальної економічної системи – насиченої знаннями й надвисокими технологіями, яка розвивається на основі інновацій та продукує їх у прискорено зростаючих обсягах.

Інноваційно-орієнтована економіка потребує також специфічних підходів, відмінних від традиційної економіки, до визначення і реалізації державної політики. Серед основних напрямків такої політики: орієнтація на забезпечення паритетності зусиль держави і ринку для отримання максимального результату від знань; об'єднання соціально-політичних, наукових, освітніх, економічних, екологічних та інших інтересів суспільства навколо національних інтересів; створення умов для розвитку приватного інвестування, економії ресурсів і коштів, зростання виробництва на інноваційній основі; вдосконалення системи оподаткування шляхом поступового зменшення податкових ставок на накопичення й інвестиції та збільшення – на споживання; розширення її стимулюючої ролі для інноваційного розвитку економіки; створення сучасної інфраструктури інноваційної сфери, забезпечення державної відповідальності за підготовку кадрів для потреб інноваційної економіки; ефективна структурна перебудова економіки за рахунок збільшення частки високо технологічних галузей; орієнтація державної політики, головним чином, на економічне зростання і підвищення за рахунок цього якості життя громадян, їх соціального захисту, замість боротьби з бідністю, необґрунтованого встановлення системи соціальних пільг, що найбільш характерно для державної політики країн з низьким рівнем інноваційного розвитку економіки.

Держава була й залишається одним з найдавніших та найбільш історично апробованих інституцій людського суспільства,

постаючи водночас і результатом, і засобом вирішення базових соціальних суперечностей. Завдяки глибокій укоріненості в історії та вирішальному значенні в міжнародній конкуренції, посиленій поглибленням глобалізаційних процесів, зазначена інституція зберігає своє ключове загальносуспільне значення, причому, не лише як фактор правопорядку, але й як фактор, передусім науково-технічного, розвитку. В цьому контексті, синергія політичної та економічної підсистем вважається визначальною для розбудови інноваційно-зорієнтованої економіки. Водночас, подальшої розробки потребують питання соціокультурних та міжнародних чинників науково-технічного розвитку національної економіки – чиннику формування інноваційної культури й чиннику національної конкурентоспроможності за умов глобалізації.

Література

1. Пилипенко Ю. І. Технологічна система суспільства та її структура / Ю. І. Пилипенко // Науковий вісник НГУ. – №6 (132). – 2012. – С. 147–153.
2. Пилипенко Ю. І. Технологічна структура національної економіки: теорія, практика та регулювання: монографія / Ю. І. Пилипенко. – Д. : Національний гірничий університет, 2010. – 202 с.
3. Пилипенко Г. М. Інституціональні чинники співвідношення державної і ринкової координації економічної діяльності / Г. М. Пилипенко: монографія. – Д. : Національний гірничий університет, 2012. – 293 с.
4. Пилипенко А. Н. Исследование экономической ментальности и исторический поход / А. Н. Пилипенко, Н. И. Литвиненко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. – Випуск 40-2. – 2011. – С. 272–278.
5. Пилипенко Г. М. Механізм ініціювання інноваційного розвитку в Україні / Г. М. Пилипенко, В. В. Чернобаєв // Економічний вісник Національного гірничого університету, 2005. – С. 7–12.
6. Тарасевич В. Н. Экуника: гипотезы и опыты / В. Н. Тарасевич. – М. : ТЕИС, 2008. – 568 с.
7. Пилипенко Г. М. Сила держави як показник оцінювання ефективності виконання урядом своїх економічних функцій / Г. М. Пилипенко // Економічний вісник НГУ – № 4 (56). – 2016 – С. 25–39.
8. Кононенко С. Периферизація і нова незалежна держава. Осягнення загрози / Кононенко Сергій // Сучасна українська держава: історичні імперативи становлення, тенденції та проблеми розвитку: Збірник. – К. : Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2006. – С. 120–129.
9. Кононенко С. Національна державність і міжнародна політика: історична перспектива і струк-

- турне призначення / Кононенко Сергій // Актуальні проблеми всесвітньої історії: аксіологічні та культурно-історичні засади державотворення: Збірник наук. праць ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К. : В-во «Фенікс», 2013. – С. 300–311.
10. Челлен Р. Государство как форма жизни / Рудольф Челлен; [пер. с швед. и примеч. М. А. Исаева; предисл. и примеч. М. В. Ильина]. — М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2008. – 319 с. – Библиогр.: С. 314–316. – (История политической мысли).
11. Бурдые П. Социология политики / Пьер Бурдые; [сост., общ. ред. и предисл. Н. А. Шматко; пер. с фр.: Е. Д. Вознесенская и др.]. – М. : Socio-Logos, 1993. – 333 с.
12. Schumpeter J. A. Konjunkturzyklen. Eine theoretische, historische und statistische Analyse des kapitalistischen Prozesses. Bd.1. – Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1961.
13. Перес К. Технологический прогресс и возможности для развития в качестве динамической цели / ЮНКТАД Х. – Женева : ООН, 2000. – 86 с.
14. Solow R. Towards a Macroeconomics of the Medium Run // Journal of Economic Perspectives. — 2000. – Vol. 14. – №1. – P. 149–163.
15. Кондратьев Н. Д. Проблемы экономической динамики / Н. Д. Кондратьев. – М. : Экономика, 1989. – 526 с.
16. Валлерстайн Им. Конец знакомого мира: социология XXI века: пер. с англ. / Иммануэль Валлерстайн; под ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Логос, 2003. – 368 с.
17. Парсонс Т. О социальных системах / Под ред. В. Ф. Чесноковой и С. А. Белановского. – М. : Академический проект, 2002. – 832 с.
18. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / Общ.ред., сост. и предисл. А. Ю. Соколов: Пер. с англ. – М. : Политиздат, 1992. – 543 с.

ИНСТИТУТ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ В ГЛОБАЛИЗИРОВАННОМ МИРЕ: ВЫЗОВЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО И НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

И. Ю. Гузенко, к. э. н., старший научный сотрудник

Статья посвящена рассмотрению роли института государственности в научно-техническом развитии и построении инновационно-ориентированной экономики. В основе исследования находится гипотеза об обусловленности института государственности социальными (в частности экономическими) противоречиями, которые определены как движущие силы и дуальными «механизмы» экономической эволюции. Выделены основные источники данных противоречий: естественная среда, разделение труда, конкуренция, ценности. Отдельно рассмотрены вопросы соотношения экономических и политических факторов научно-технического прогресса и основные направления в области построения инновационно-ориентированной экономики в условиях глобализации.

Ключевые слова: государство, государственная экономическая политика, социальные противоречия, международные отношения, внешнеэкономическая деятельность, инновационное развитие, научно-технологический прогресс.

INSTITUTE OF STATE IN A GLOBALIZED WORLD: CHALLENGES OF ECONOMIC AND SCIENTIFIC-TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT

I. Yu. Guzenko, Ph. D (Econ.), Senior Researcher

The role of the state in the scientific and technological development, as well as the building of innovational economy are dealt with. The research is based on the hypothesis regarding institute of state being conditioned by economic contradictions. These contradictions are defined as the driver and dual 'mechanism' of economic evolution. The main sources of those economic contradictions are defined: environment, division of labor, competition, values. The issues of correlation between economic and political factors of science-technological development and the basic directions in a sphere of building the innovation-oriented economy are considered in the conditions of globalization.

Keywords: the state, state economic policy, social contradictions, international relations, foreign economic activity, innovational development, science and technological progress.

Рекомендовано до друку д. е. н. проф. Задоею А. О.

Надійшла до редакції 11.10.17.